УДК 343.241.2:343.24(477)
DOI https://doi.org/10.32782/chern.v2.2026.21

О. С. Гаєвський
аспірант
Вищого навчального закладу «Національна академія управління»
orcid.org/009-009-5119-3088

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА СУКУПНІСТЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА СУКУПНІСТЮ ВИРОКІВ: СУЧАСНА СУДОВА ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ

У статті досліджується одна з актуальних і дискусійних проблем сучасного кримінального права України – відсутність чіткого нормативного визначення поняття «постановлення вироку», яке використовується у статтях 70 та 71 Кримінального кодексу України. Автор аналізує колізію між кримінально-правовими та кримінально-процесуальними підходами до визначення моменту, з яким закон пов'язує розмежування призначення покарання за сукупністю злочинів і за сукупністю вироків. Особлива увага приділяється проблемі неоднозначності судової практики, зокрема різним правовим позиціям Верховного Суду, що існували до формування узагальненого підходу об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду.

Здійснено системний аналіз положень кримінального та кримінального процесуального законодавства, а також практики їх застосування. Встановлено, що законодавець формально пов'язує юридичний рубіж для застосування відповідних норм із моментом постановлення вироку, однак при цьому інші правові наслідки, зокрема виникнення статусу засудженого, можливість виконання вироку та врахування його при призначенні покарання, прямо залежать від набрання вироком законної сили. Це зумовлює внутрішню суперечність у правовому регулюванні.

Автор критично оцінює підхід, відповідно до якого для застосування правил призначення покарання вирішальним є саме момент постановлення вироку, незалежно від набрання ним законної сили. Обґрунтовується позиція, що такий підхід може суперечити принципу презумпції невинуватості, принципу правової визначеності та загальним засадам кримінального процесу. Натомість доводиться, що більш узгодженим із системою права є підхід, за яким юридично значущим слід вважати момент набрання вироком законної сили, оскільки лише з цього моменту особа набуває статусу засудженого, а вирок – властивостей обов'язковості та виконуваності.

У статті також розглянуто практичні наслідки різних підходів для призначення остаточного покарання, зокрема у випадках зміни чи скасування вироку судом апеляційної інстанції, а також у контексті застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. Звертається увага на ризики порушення прав особи у разі передчасного врахування вироку, який не набрав законної сили.

У підсумку автор доходить висновку про необхідність законодавчого уточнення поняття «постановлення вироку» з метою усунення правової невизначеності та забезпечення єдності правозастосування. Запропоновано орієнтуватися на момент набрання вироком законної сили як ключовий критерій для визначення правових наслідків, пов'язаних із призначенням покарання, що відповідає принципам верховенства права, справедливості та передбачуваності судової практики.

Ключові слова: постановлення вироку, законна сила вироку, засуджений, сукупність кримінальних правопорушень, сукупність вироків, призначення покарання, правова визначеність, презумпція невинуватості, судова практика.

Haievskyi O. S. **IMPOSITION OF PUNISHMENT FOR A SET OF CRIMINAL OFFENSES AND A SET OF SENTENCES: CONTEMPORARY JUDICIAL PRACTICE OF THE SUPREME COURT**

The article examines one of the pressing and controversial issues in contemporary Ukrainian criminal law – the absence of a clear normative definition of the concept of "pronouncing a sentence" (постановлення вироку), as used in Articles 70 and 71 of the Criminal Code of Ukraine. The author analyses the collision between criminal-law and criminal-procedural approaches to determining the moment from which the law distinguishes the imposition of punishment for multiple offences (сукупність злочинів) and for multiple sentences (сукупність вироків). Particular attention is paid to the problem of inconsistent judicial practice, including differing legal positions of the Supreme Court that existed prior to the formation of a unified approach by the Joint Chamber of the Cassation Criminal Court.

A systematic analysis of the provisions of criminal and criminal procedural legislation, as well as the practice of their application, has been carried out. It is established that the legislator formally links the legal boundary for the application of the relevant rules to the moment of pronouncing the sentence. At the same time, other legal consequences – such as the emergence of the status of a convicted person, the possibility of enforcing the sentence, and its consideration when imposing punishment – directly depend on the sentence entering into legal force. This creates an internal contradiction in the legal regulation.

The author critically evaluates the approach according to which the decisive factor for applying the rules on sentencing is the moment of pronouncing the sentence, regardless of whether it has entered into legal force. It is argued that such an approach may contradict the principle of the presumption of innocence, the principle of legal certainty, and the general principles of criminal procedure. Instead, it is substantiated that a more consistent approach with the legal system is to regard the moment when the sentence enters into legal force as legally significant, since it is only from this moment that the person acquires the status of a convicted person and the sentence acquires the qualities of binding force and enforceability.

© О. С. Гаєвський, 2026

The article also examines the practical consequences of different approaches for imposing a final punishment, particularly in cases where the sentence is altered or overturned by the appellate court, as well as in the context of applying the institute of release from serving a sentence with probation. Attention is drawn to the risks of violating the rights of the individual in the event of premature consideration of a sentence that has not yet entered into legal force.

In conclusion, the author comes to the conclusion that it is necessary to legislatively clarify the concept of "pronouncing a sentence" in order to eliminate legal uncertainty and ensure uniformity in law enforcement. It is proposed to orientate on the moment when the sentence enters into legal force as the key criterion for determining the legal consequences associated with the imposition of punishment, which corresponds to the principles of the rule of law, justice, and predictability of judicial practice.

Key words: pronouncement of a verdict, entry of a verdict into legal force, convicted person, set of criminal offenses, set of sentences, sentencing, legal certainty, presumption of innocence, judicial practice.

Постановка проблеми. Однією з ключових проблем сучасного кримінального права України є відсутність чіткого нормативного визначення поняття «постановлення вироку», що використовується у ст. 70 та 71 Кримінального кодексу України. Така невизначеність ускладнює правильне розмежування призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і за сукупністю вироків, що, у свою чергу, впливає на дотримання принципів правової визначеності, справедливості та презумпції невинуватості. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах неоднорідної судової практики та відсутності єдиного підходу до тлумачення відповідних норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика призначення покарання за сукупністю вироків та визначення моменту виникнення статусу засудженого досліджувалася у працях вітчизняних учених. Разом із тим, у доктрині сформувалися різні підходи до розуміння моменту «постановлення вироку», що зумовлює подальшу дискусійність і потребує додаткового наукового осмислення. Відсутність чіткої законодавчої дефініції цього поняття та його зв'язку з інститутом законної сили вироку обумовлює необхідність системного аналізу відповідних норм кримінального та кримінального процесуального права.

Виклад основного матеріалу. Так, згідно з ч. 1 ст. 71 КК України, якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання вчинив новий злочин, суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком [1].

Відповідно ж до ч. 4 ст. 70 КК України за правилами, передбаченими в частинах першій третій цієї статті, призначається покарання, якщо після постановлення вироку в справі буде встановлено, що засуджений винен ще і в іншому злочині, вчиненому ним до постановлення попереднього вироку [1].

Тобто, на перший погляд, аналіз цитованих норм вказує, що початковим моментом періоду, вчинення кримінального правопорушення протягом якого закон зобов'язує суд призначити покарання за сукупністю вироків, є саме момент постановлення вироку, а не набрання ним законної сили, оскільки у законі про кримінальну відповідальність міститься пряма вказівка саме на цей момент.

Зокрема, як вказується Верховним судом в ухвалі від 27.08.2019 у справі №766/39/17 Закон про кримінальну відповідальність чітко і недвозначно визначає загальний критерій для відмежування випадків призначення остаточного покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків і пов'язує його саме з моментом між діяннями, які вчинені до прийняття у встановленому законом порядку судового рішення про винуватість особи та після прийняття такого рішення. Такий підхід законодавця пояснюється тим, що вчинення особою нового злочину вже після ухвалення обвинувального вироку засвідчує підвищену суспільну небезпеку засудженого. Водночас від набрання попереднім обвинувальним вироком законної сили залежить і можливість призначення остаточного покарання як за сукупністю злочинів, так і за сукупністю вироків [2].

З одного боку, лише вирок, який набрав законної сили, набуває властивості загальнообов'язкового і є таким, що підлягає виконанню та врахуванню під час призначення покарання за новим вироком. Адже постановлення обвинувального вироку судом першої інстанції не виключає такої його подальшої зміни чи скасування у порядку перегляду судами апеляційної чи касаційної інстанцій, а також за нововиявленими або виключними обставинами, у результаті яких сам вирок може втратити своє самостійне правове значення у частині висновків про винуватість особи і про необхідність призначення їй покарання (в т.ч. зі звільненням від його відбування з випробуванням).

З іншого боку, вказівка саме на момент постановлення попереднього вироку у законі про кримінальну відповідальність у жодному разі не нівелює теоретичних положень щодо законної сили судових рішень (обвинувальних вироків) з огляду на те, що за сукупністю вироків приєднанню до покарання, призначеного за новим вироком, підлягає лише невідбу-

та частина покарання за попереднім вироком. І це правило, закріплене у ст. 71 КК, вказує на обов'язковість умови щодо набрання попереднім вироком законної сили.

Узагальнюючи наведене, слід погодитися з висловленою у згаданій ухвалі Касаційного кримінального суду Верховного Суду позицією, оскільки вона забезпечує системне та внутрішньо узгоджене тлумачення положень ст. 70 і 71 КК. Такий підхід дозволяє одночасно врахувати як матеріально-правову логіку законодавця, який пов'язує підвищену суспільну небезпеку особи саме з фактом вчинення нового кримінального правопорушення після постановлення обвинувального вироку, так і фундаментальне значення законної сили судового рішення як умови його обов'язковості, виконуваності та врахування у подальших кримінально-правових наслідках.

Розмежування моменту постановлення вироку як юридичного рубежу для кваліфікації сукупності (злочинів чи вироків) та моменту набрання ним законної сили як передумови реального приєднання невідбутої частини покарання унеможливлює як довільне розширення застосування ст. 71 КК, так і ігнорування принципу правової визначеності. Водночас воно забезпечує баланс між презумпцією можливості перегляду судового рішення та необхідністю адекватної кримінально-правової реакції на повторну злочинну поведінку особи, що цілком відповідає засадам справедливості, індивідуалізації покарання та цілям кримінальної відповідальності.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 18 червня 2019 року у справі №461/604/18 міститься висновок про те, що, якщо новий злочин вчинено після постановлення вироку, але до набрання цим вироком законної сили, правила складання покарань, передбачені ст. 71 КК, не можуть бути застосовані [3].

Окрім того, в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 29 березня 2018 року у справі №470/207/17 фактично зроблено висновок про те, що у випадку вчинення нового злочину після постановлення вироку суду першої інстанції, але до постановлення вироку апеляційного суду, яким вирок місцевого суду був скасований у частині призначеного покарання з ухваленням нового вироку, слід застосовувати вимоги ч. 4 ст. 70 КК [4].

Мотивуючи такий висновок, колегія суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду, зазначила, що системний аналіз норм чинного законодавства свідчить про те, що ст. 70 КК є більш сприятливою, порівняно зі ст. 71 КК, оскільки за цією нормою закону суд може визначити остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань, тоді як за нормами ст. 71 КК суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком. Отже, в цьому випадку, на думку колегії, мали б застосовуватися вимоги ч. 4 ст.70 КК [4].

Водночас, колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду в ухвалі від 27 серпня 2019 року у справі №766/39/17 дійшла висновку про необхідність відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених у постановах Верховного Суду від 29 березня 2018 року у провадженні №51-552км17 та 18 червня 2019 року у провадженні №51-8405км18, для забезпечення єдиної правозастосовчої практики та формування висновку про застосування ст. 71 КК і тому передала судове провадження на розгляд об`єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду [2].

Свою правову позицію колегія суддів обґрунтовує тим, що згідно із системним аналізом ч. 4 ст. 70 та ч. 1 ст. 71 КК початковим моментом періоду вчинення злочину, протягом якого суд призначає покарання за сукупністю вироків, є саме момент постановлення вироку, а не набрання ним законної сили. Так, закон про кримінальну відповідальність визначає загальний критерій для відмежування випадків призначення остаточного покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків і пов`язує його саме з моментом між діяннями, які вчинені до прийняття судового рішення про винуватість особи та після прийняття такого рішення. Водночас колегія суддів зазначає, що від набрання попереднім вироком законної сили залежить і можливість призначення остаточного покарання як за сукупністю злочинів, так і за сукупністю вироків [2].

Так, у своїй ухвалі колегія суддів вказує, що, з одного боку, вирок, який набрав законної сили, є загальнообов'язковим і таким, що підлягає виконанню та врахуванню під час призначення покарання за новим вироком, тоді як постановлення вироку місцевим судом не виключає подальшої зміни чи скасування його в порядку перегляду судами апеляційної чи касаційної інстанцій, а також за нововиявленими або виключними обставинами, у результаті яких вирок може втратити своє самостійне правове значення у частині висновків про винуватість особи і про необхідність призначення

їй покарання (в тому числі зі звільненням від його відбування з випробуванням). А з іншого боку, колегія суддів зазначає, що момент постановлення попереднього вироку не змінює положення щодо законної сили судових рішень (обвинувальних вироків) з огляду на те, що за сукупністю вироків приєднанню до покарання, призначеного за новим вироком, підлягає лише невідбута частина покарання за попереднім вироком. І це правило, закріплене у ст. 71 КК, вказує на обов'язковість умови щодо набрання попереднім вироком законної сили [2].

Тому колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду пропонує визначити умови для застосування КК у випадку, якщо засуджений вчинив новий злочин після проголошення попереднього вироку судом першої інстанції і до набрання ним законної сили, а саме: на час постановлення нового вироку попередній вирок набрав законної сили; на час постановлення нового вироку засуджена особа ще не відбула повністю покарання (має невідбуту частину покарання) за попереднім вироком; за попереднім вироком особу було засуджено із призначенням покарання або зі звільненням від його відбування з випробуванням (статей 75, 79, 104 КК) [2].

За наявності цих умов, на думку колегії суддів, остаточне покарання новим вироком має призначатися із застосуванням положень ст. 71 КК (за сукупністю вироків) також у випадках, коли суд апеляційної інстанції за наслідками апеляційного розгляду змінив попередній вирок або скасував частково та ухвалив свій вирок. У такому разі згідно з правилами ст. 71 КК суд першої інстанції до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком (з урахуванням змін, внесених ухвалою апеляційного суду) або за вироком суду апеляційної інстанції [2].

Згідно з висновком щодо застосування норм права, сформованим об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 01 червня 2020 року у справі № 766/39/17, при визначенні того, які з правил призначення остаточного покарання (за сукупністю злочинів чи за сукупністю вироків) підлягають застосуванню за наявності іншого обвинувального вироку (вироків) щодо цієї ж особи, слід керуватися саме часом постановлення попереднього вироку, а не часом набрання ним законної сили [5].

Об'єднана палата виходила з того, що законодавець чітко визначив момент у часі, що розмежовує ці два правила – це постановлення обвинувального вироку, а не набрання ним законної сили [5].

Суди, призначаючи остаточне покарання, повинні застосовувати правила, передбачені ст. 71 КК, якщо злочин вчинено саме після постановлення попереднього обвинувального вироку, а не після набрання ним законної сили [5].

Відповідно, якщо злочин (злочини), за який (які) засуджено особу в цьому кримінальному провадженні, було вчинено до постановлення попереднього вироку, то остаточне покарання призначається за правилами, передбаченими ч. 4 ст. 70 КК (за сукупністю злочинів) [5].

Виконуючи приписи ст. 442 КПК, об'єднана палата робить такі висновки щодо застосування норм права: при визначенні того, які з правил призначення остаточного покарання (за сукупністю злочинів чи за сукупністю вироків) підлягають застосуванню за наявності іншого обвинувального вироку (вироків) щодо цієї ж особи, слід керуватися саме часом постановлення попереднього вироку, а не часом набрання ним законної сили:

а) якщо злочин (злочини), за який (які) засуджено особу в цьому кримінальному провадженні, було вчинено до *постановлення* попереднього вироку, то остаточне покарання призначається за правилами, передбаченими ч. 4 ст.70 КК (за сукупністю злочинів);

б) якщо злочин (злочини), за який (які) засуджено особу в цьому кримінальному провадженні було вчинено після *постановлення* попереднього вироку, але до повного відбуття покарання, то остаточне покарання призначається за правилами, передбаченими ст. 71 КК (за сукупністю вироків) [5].

При цьому скасування судом апеляційної інстанції такого попереднього вироку в частині покарання з підстав неправильного звільнення від відбування покарання або у зв`язку з необхідністю призначити більш суворе покарання не перешкоджає застосуванню ст. 71 КК, оскільки в такому разі апеляційний суд не спростовує висновків суду першої інстанції щодо винуватості особи у вчиненні злочину і не скасовує вироку в цій частині, а навпаки посилює покарання чи вказує на необхідність його відбування реально [5].

Таким чином, у своїх висновках об`єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в постанові від 01 червня 2020 року у справі № 766/39/17 виходила з таких ключових факторів, як-от:

– по-перше, за правилами ст. 71 КК до покарання, призначеного за новим вироком, суд повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком, тоді як відповідно до ст. 70 КК суд, призначивши покарання (основне і додаткове) за кожний злочин окремо,

визначає остаточне покарання шляхом *поглинення менш суворого покарання більш суворим* або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань;

– *по-друге*, згідно з положеннями ст. 71 КК остаточне покарання за сукупністю вироків, крім випадків, коли воно визначається шляхом поглинення одного покарання іншим, призначеним у максимальному розмірі, має бути більшим від покарання, призначеного за новий злочин, а також від невідбутої частини покарання за попереднім вироком.

На відміну від цього, за правилом, визначеним у ч. 4 ст. 70 КК, у строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю злочинів, *зараховується покарання, відбуте повністю або частково за попереднім вироком*, за правилами, передбаченими у ст. 72 КК, а отже, після такого зарахування остаточне покарання фактично може бути меншим, ніж за останнім вироком, наприклад, якщо при призначенні покарання за сукупністю злочинів було застосовано принцип поглинення менш суворого покарання більш суворим;

– *по-третє*, відповідно до ч. 2 ст. 70 КК при складанні покарань остаточне покарання за сукупністю злочинів визначається в межах, встановлених *санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК*, яка передбачає більш суворе покарання; якщо хоча б один із злочинів є *умисним тяжким або особливо тяжким*, суд може призначити остаточне покарання за сукупністю злочинів у межах *максимального строку, встановленого для даного виду покарання в Загальній частині КК*. На відміну від цього згідно з ч. 2 ст. 71 КК при складанні покарань за сукупністю вироків загальний строк покарання не може перевищувати *максимального строку, встановленого для даного виду покарання в Загальній частині КК*. При складанні покарань у виді позбавлення волі загальний строк покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків, не повинен перевищувати п`ятнадцяти років, а у випадку, якщо хоча б один із злочинів є *особливо тяжким*, загальний строк позбавлення волі може бути більшим п`ятнадцяти років, але *не повинен перевищувати двадцяти п`яти років*;

– *по-четверте*, згідно з ч. 3 ст. 70 КК до основного покарання, призначеного за сукупністю злочинів, *можуть бути приєднані* додаткові покарання, призначені судом за злочини, у вчиненні яких особу було визнано винною. Натомість відповідно до ч. 3 ст. 71 КК призначене хоча б за одним із вироків додаткове покарання або невідбута його частина за попереднім вироком *підлягає приєднанню* до основного покарання, остаточно призначеного за сукупністю вироків [5].

Визначення законодавцем більш суворих правил призначення остаточного покарання за сукупністю вироків, ніж за сукупністю злочинів, обумовлено саме фактом вчинення нового злочину (нових злочинів) після постановлення попереднього вироку, тобто після того, як цю особу вже було засуджено за інший злочин (інші злочини), але вона не зробила висновків зі своєї попередньої протиправної поведінки та факту її засудження, а навпаки продовжила злочинну діяльність, що вказує на підвищену суспільну небезпеку цієї особи та недосягнення виховної мети покарання, призначеного за попереднім вироком [5].

Таким чином, суди, призначаючи остаточне покарання, повинні застосовувати правила, передбачені ст. 71 КК, якщо злочин вчинено саме *після постановлення* попереднього обвинувального вироку, а не *після набрання ним законної сили.* При цьому скасування судом апеляційної інстанції такого попереднього вироку *в частині покарання* з підстав неправильного звільнення від відбування покарання або у зв`язку з необхідністю призначити більш суворе покарання не перешкоджає застосуванню ст. 71 КК, оскільки в такому разі апеляційний суд фактично лише посилює покарання чи вказує на необхідність його відбування реально, а не спростовує висновків суду першої інстанції щодо винуватості особи у вчиненні злочину і не скасовує вирок у цій частині [5].

Разом з тим, на нашу думку, не є доречним такий підхід. Згідно з ч. 1 ст. 17 КПК особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому цим Кодексом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [6].

Саме з набранням судовим рішенням законної сили кримінальний процесуальний закон пов`язує набуття ним властивості загальнообов`язкового та необхідність звернення його до виконання, а також інші правові наслідки, у тому числі й врахування його під час призначення покарання за новим вироком [6].

Текстуальний аналіз змісту положень ч. 4 ст. 70 КК не дозволяє зробити однозначного висновку про те, що розуміє законодавець під постановленням вироку – його ухвалення чи набрання ним законної сили [1].

У статті кримінального закону використовується це поняття без роз'яснення чи відсилки до процесуального законодавства, що створює потенціал для суперечливого правозастосування [1]. Така невизначеність стає особливо критичною в контексті кримінально-правових наслідків, пов'язаних із моментом засудження особи,

як-от обчислення строку судимості, застосування інституту рецидиву, або обрання режиму остаточного покарання.

Більш того, в ч. 2 ст. 43 КПК вказується, що засудженим є обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили [6]. У такій ситуації мовчання закону щодо уточнення моменту постановлення вироку не може трактуватись проти особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, відповідно до принципу in dubio pro reo.

Отже, без внесення до законодавства чіткої дефініції терміна «постановлення вироку», тлумачення цього моменту як моменту набрання законної сили є найбільш узгодженим із засадничими принципами кримінального та процесуального права, а також вимогами правової визначеності і презумпції невинуватості.

Не дарма, у пункті 17 окремої (частково розбіжної) думки судді Конституційного Суду України В.Лемака зауважується, що «*змагатися з парламентом у мудрості – не справа будь-якого суду*» [7]. А, одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який, серед іншого, гарантує певну стабільність у правових ситуаціях і сприяє довірі суспільства до судів. Натомість, існування суперечливих судових рішень може створити стан правової невизначеності, знизити довіру громадськості до судової системи, тоді як така довіра, безумовно, є одним з найважливіших компонентів правової держави [8].

Будь-який припис права має бути доступним і передбачуваним. У своїй практиці ЄСПЛ виходить із того, що застосування норм права має бути передбачуваним для особи і кожен має право сподіватися на те, що норми права будуть застосовані до нього так само, як вони застосовуються до інших осіб, що опинилися у подібній ситуації. Порушення цієї вимоги, як правило, пов`язується із довільним тлумаченням норм права під час правозастосування [9; 10].

Принцип правової визначеності, закріплений у Конвенції, вимагає від національних судів дотримання обов'язку приймати рішення відповідно до закону і таким чином передбачувано тлумачити положення національного законодавства, ґрунтуючись на ньому, а не на абстрактному твердженні поза будь-яким розумним суддівським розсудом.

Уніфікованість у застосуванні правових норм у подібних правовідносинах є невід`ємною складовою правової визначеності, яка, серед іншого, гарантує певний ступінь стабільності правової ситуації та сприяє утвердженню суспільної довіри до суду.

Непослідовність судової практики може спричинити стан правової невизначеності, що, вірогідно, призведе до зниження суспільної довіри до судової системи, в той час, як така довіра являє собою необхідний компонент держави, заснованої на верховенстві права.

Відповідно із урахуванням наведеного підставно зауважити, що ухвалення вироку судом першої інстанції не надає йому автоматично властивості остаточності, адже процесуальний закон передбачає можливість його перегляду судами вищих інстанцій в апеляційному та касаційному порядках, а також за нововиявленими або виключними обставинами, і за результатами такого перегляду вирок може бути змінений чи скасований, що матиме відповідні наслідки для визначення судимості особи, обчислення строків її погашення, вирішення питання про обрання виду й міри покарання у разі притягнення особи до кримінальної відповідальності за інші кримінальні правопорушення, у тому числі й для призначення остаточного покарання за сукупністю кримінальних правопорушень чи вироків та звільнення від його відбування.

На наше переконання, можливість призначення остаточного покарання за сукупністю злочинів залежить саме від набрання попереднім обвинувальним вироком законної сили.

Більш того, ст. 70 КК є більш сприятливою у порівнянні зі ст. 71 КК, оскільки за ст. 70 КК суд може визначити остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань. В той час, як за нормами ст. 71 КК, суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує не відбуту частину покарання за попереднім вироком [1].

Це набуває особливого значення у ситуації, коли ухвалою апеляційного суду попередній вирок щодо особи, засудженої до покарання, яке належить відбувати реально, змінено та звільнено її від відбування призначеного покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК [1]. Адже до набрання обвинувальним вироком законної сили особа не може вважатися такою, що піддана кримінальному покаранню, відповідно не може йти мова про невідбуте покарання. Тому, призначення в такому випадку остаточного покарання за правилами ст. 71 КК у разі вчинення особою нового кримінального правопорушення (у цьому кримінальному провадженні – кримінального проступку) після постановлення попереднього вироку, але до набрання ним законної сили, фактично знівелює судове рішення про застосування до засудженої особи інституту звільнення від покарання в умовах, коли вона була позбавлена можливості довести своє виправ-

лення шляхом утримання від вчинення нових кримінальних правопорушень та виконання покладених на неї обов`язків протягом визначеного судом іспитового строку.

Висновки. Проблема тлумачення поняття «постановлення вироку» у ст. 70 та 71 КК України має принципове значення для забезпечення єдності судової практики та дотримання засад кримінального права. Аналіз законодавства та судової практики свідчить про існування колізії між формально-юридичним підходом, який пов'язує цей момент із ухваленням вироку, та системним підходом, що враховує набрання ним законної сили.

Незважаючи на сформовану позицію Верховного Суду, яка орієнтується на момент постановлення вироку, більш обґрунтованим з позиції принципів кримінального процесу є підхід, відповідно до якого юридично значущим моментом слід вважати набрання вироком законної сили. Саме цей момент забезпечує виникнення статусу засудженого, можливість виконання вироку та врахування його при призначенні покарання за новий злочин.

У зв'язку з цим доцільним є нормативне уточнення положень КК України з метою усунення правової невизначеності та забезпечення узгодженості кримінально-правового та кримінально-процесуального регулювання.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n484

2. Ухвала Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 27 серпня 2019 року у справі №766/39/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84006021.

3. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 18 червня 2019 року у справі №461/604/18, URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/82541725.

4. Постанова Другої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29 березня 2018 року у справі №470/207/17, URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73189766.

5. Постанова Об`єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 01 червня 2020 року у справі № 766/39/17, URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89675588.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

7. Окрема (частково розбіжна) думка судді Конституційного Суду України В.Лемака стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Конторського П.Ф. щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 7 пункту 1 частини другої статті 4, частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» (щодо доступу до суду касаційної інстанції у цивільному судочинстві), URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/ show/nb02d710 -25?fbclid= IwY2xjawIVh-RleHRuA2 FlbQIxMQ ABHc4Hb _SCjN9Ncwx I6iMCiMW_ Z0IBwLH QrjwH39v77 biCrrUU N0j_ wbKf8A _aem_ QGSfN5 F30KSusfZm 3YZ7og#Text.

8. Рішення Європейського суду з прав людини від 20 жовтня 2011 року у справі «Нейдет Шахін і Періхан Шахін проти Туреччини» («Nejdet Sahin and Perihan Sahin v. Turkey») [ВП], № 13279/05, § 57), URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-212494.

9. Рішення Європейського суду з прав людини від 04 червня 2015 року у справі «Ruslan Yakovenko v. Ukraine» (заява №5425/11), URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-192490.

10. Рішення Європейського суду з прав людини від 27 червня 1968 року у справі «Wemhoff v. Germany», (заява №2122/64), URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-57595.

Дата першого надходження статті до видання: 16.03.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0